

Olli Mäkinen
olli.makinen@turkuamk.fi
Turun ammattikorkeakoulu

INFORMAATIO URAVALINTAPÄÄTÖSTEN TUKENA

Informaation saatavuus, sen käytettävyys ja tietoa hakevan nuoren kriittiset tiedonhakutaidot vaikuttavat suuresti siihen, miten jatkokoulutuspaikan valintaan liittyvä tieto tulee käytettyä parhaalla mahdollisella tavalla uravalinnan yhteydessä. Tiedon jatkuva lisääntyminen – informaatiotulva – ei mitenkään helpota päätöksentekoa. Tiedonhankinnan tavat ovat myös kulttuuri- ja yhteiskuntaluokkasidonnaisia. Tietoa haettaessa sosiaaliset verkostot ovat vielä tänä päivänä keskeisessä asemassa, ja huomattavaa on, että ne sijaitsevat yhä useammin Internetissä. Nuorille tärkeimpiä tiedonvälittäjiä ovat kuitenkin aikuiset ja vanhemmat ja sellaiset tutut ja kaverit, jotka ovat jo tehneet uravalinnan. Opinto-ohjaajiin suhtaudutaan ristiriitaisesti: osa arvostaa heidän asiantuntemustaan ja apuaan, toiset taas katsovat heidän vain lukevan ulkoa jo olemassa olevaa faktatietoa. Nämä yllä olevat väitteet on poimittu tiedonhankintatutkimuksen teoriasta ja yhdestä yksittäisestä tutkimuksesta (Frances Hultgren), joka käsittelee ruotsalaisten lukiolaisten uravalintaan liittyvää tiedonhankintaa.

Tämän päivän nuori elää aivan erilaisessa informaatioympäristössä kuin heidän vanhempansa. Informaatioyhteiskunta, jonka tulehisen ennustaminen alkoi jo 1960-luvulla (Fritz Machlup) ja sai jatkoa Yoneji Masudan (*The Information Society as Post-Industrial Society*, 1980) ja Alvin Tofflerin (*The Third Wave*, 1980) kaltaisten teoreetikoiden toimesta, oli jo toteutunut 1990-luvulla. Informaatiosta oli tullun kaikkein tärkein tuotantotekijä, ja kuvaavaa on, että kun espanjalaisen sosiologi Manuel Castells kirjoitti kolmiosaisen informaation aikaa käsittelevän teossarjansa (*The Information Age*, 1996–1998), hän analysoi (tai yritti analysoida) informaatioyhteiskuntaa jo vakiintuneena, olemassa olevana järjestelmänä.

Tyypillistä informaatioyhteiskuntateoreetikoille oli, että he ennustivat informaation tai tiedon määrän lisääntyvän räjähdysmäisesti. Kun nuori tekee uravalintojaan, hän elää informaatioähkyn keskellä. Päätöksenteon tukena tarvittavaa tietoa on valtavasti, se on hajanaista ja sen luotettavuuden tarkistaminen on monesti lähes mahdotonta. Rationaalisen päätöksenteon edellytykset heikkenevät informaation määrän kasvaessa hallitsemattomasti.

Informaatiotutkimuksen alaan kuuluva tiedonhankintatutkimus tarkastelee juuri tiedonhankintakäytäntöjen lainalaisuuksia. Tieteenala on varsin nuori ja sitä voidaan pitää tyypiesimerkkinä poikkeitieteellisyydestä. Suomalainen tiedonhankintatutkimus keskittyy Tampereen yliopistoon ja Åbo Akademiin, ja se on kansainvälisestikin erittäin korkeatasoista.

Toinen tiedonhankintaan liittyvä käytännöllisläheinen projekti on informaatiolukutaidon tutkimus ja sen toteuttaminen. Informaatiolukutaito ja sen opettaminen on keino hankkia opiskelijoille ja kansalaisille parempia taitoja ja valmiuksia tehokkaaseen ja kriittiseen tiedonhankintaan, ja se on läheisessä yhteydessä medialukutaitoon ja mediakasvatukseen.

Tässä katsausartikkelissa tarkastellaan tiedonhankintatutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ja esitetään sekä Reijo Savolaisen malli arkielämästä tiedonhankinnan kontekstina että myös Frances Hultgrenin ruotsalaisten teinien uravalintoihin liittyvä tiedonhankintatutkimus.

Tiedonhankintatutkimus: teoriaa ja käsitteitä

Ari Haasion ja Reijo Savolaisen mukaan (2004, 9) tiedonhankintatutkimuksen ja sillä saavutetun tiedon avulla pystytään ymmärtämään sekä ihmisen käyttäytymistä tiedontarvetilanteissa että myös sitä, miksi ja miten tiedonhankkija käyttää tiettyjä tiedonhankintakanavia ja -menetelmiä. Tiedonhankintatutkimuksen tuloksena saatua tietoa voidaan hyödyntää informaation prosessoinnin ja käytön eri tasoilla; tämä koskee niin informaation loppukäyttöä, sen tuottamista kuin sen välittämistäkin.

Tiedonhankintatutkimus tarkastelee kolmea tiedontuotannon ja sen käytön eri osa-aluetta: yksilön ja yhteisön tiedontarpeita, tiedonhankintaa sekä tiedonkäyttöä.

Tiedonhankinnan tutkimus ei rajoitu pelkästään informaatiotutkimuksen alueelle, vaan aihetta tutkitaan myös muilla tieteenaloilla. Viestintätutkimuksen, psykologian ja kasvatustieteen tutkimustulokset ovat yleisesti sovellettavissa myös informaatiotutkimukseen (Savolainen 2011, 78).

Data, informaatio ja tieto

Ilkka Niiniluoto on eritellyt teoksessaan *Informaatio, tieto ja yhteiskunta* (1996) ”tiedon” eri lajeja. Data on pelkkää informaation raaka-ainetta, pelkistetyimmässä muodossaan dataa ovat esimerkiksi tietokoneeseen syötetyt nollat ja ykköset.

Informaatio sen sijaan liittyy kommunikaatioon, ja se voidaan luonteensa puolesta jakaa semanttiseen ja pragmaattiseen informaatioon. Semanttisen informaation prototyyppi on maailmaa koskeva väitelause, propositio: ”Suomi on jääkiekon maailmanmestari vuosimallia 2011”. Semanttisella informaatiolla on aina totuusarvo: se on joko tosi tai epätosi (Niiniluoto 1996, 54; Haasio & Savolainen 2004, 16).

Tieto käsitteenä saa informaatiotutkimuksen sisällä hieman eri vivahteen kuin mikä sillä on filosofiassa (Platon: tieto on hyvin perusteltu tosi uskomus.). Haasio ja Savolainen katsovat (2004, 17), että tieto (knowledge) syntyy, kun informaatio muuttaa tulkitsijan käsityksiä jostain asiasta, siis hänen kognitiivisia rakenteitaan. Kukin yksilö tulkitsee tietoa omalla tavallaan, ja tähän prosessiin vaikuttaa esimerkiksi se toimintaympäristö ja kulttuuri, jossa hän elää.

Niiniluoto jakaa tai erottelee tiedon sen eri osa-alueisiin. Yksi tiedon laji hänen luokittelussaan on välineellinen tieto, joka kertoo, millä keinolla voidaan saavuttaa jokin tavoite (Niiniluoto 1996, 56). Esimerkkinä voisi olla, mitä yksilön tulee tehdä päästäkseen opiskelemaan lakia Turun yliopistoon. Välineellinen tieto on luonteeltaan pragmaattista, ja se liittyy ongelmanratkaisutilanteisiin. Koulutusvalintoja tekevä yksilö tarvitsee toki myös muunkinlaista tietoa kyetäkseen toimimaan rationaalisesti: vuorovaikutustaidot ja sosiaalisuus yleensä voidaan nähdä tekijöinä tai alustana, jotka edistävät tiedonhaun onnistumista.

Tämä näkökanta tiedon praktisuudesta eli käytännöllisyydestä voidaan liittää myös tiedonhankintaan. Kun haluamme tietoa yksittäisen ongelman ratkaisemiksi, silloin tiedonhankintamme on ongelmalähtöistä eli praktista (Haasio & Savolainen 2004, 30). Ura- tai jatkokoulutuspaikkavalinnan edessä olevat nuoret saattavat esimerkiksi etsiä vastausta kysymyksiin, kuten missä tiettyä koulutusta järjestetään, onko heillä realistisia mahdollisuuksia päästä kyseiseen koulutukseen tai miten viime aikoina koulutuksesta valmistuneet ovat työllistyneet. Jos tiedonhankinnalla ei ole mitään erityistä syytä, silloin on kyse orientoivasta tiedon hankinnasta. Me saatamme lukea säännöllisesti sanomalehtiä ilman mitään erityisiä intressejä – kyse on ehkä viihteestä ja halusta olla asioista perillä.

Tiedontarve

Mistä syntyy yksilön tiedontarve? Miten tiedontarve koetaan? Reijo Savolainen näkee (2011, 84–85), että tiedontarpeen voidaan katsoa olevan yksi ihmisen perustarpeista. Meillä on siis luonnollinen tarve seurata tiedotusvälineitä. Savolainen (2011, 87) kuitenkin ottaa esille Richard Derrin käsityksen, jonka

mukaan aito tiedontarve on olemassa, jos molemmat seuraavista ehdoista täyttyvät: tieto on merkityksellistä toimijalle, ja tieto on jossain mielessä tarkoituksenmukaista (Derr 1983, 273–278).

On ilmeistä, että tiedontarve liittyy usein välineelliseen tietoon ja palvelee ongelmaratkaisutilanteita, se ikään kuin syntyy tilanteen mukaan – tiedontarve on siis tilannesidonnainen tila. Arvokasta tietoa ei siis ole välttämättä ulkoa opittu faktatieto vaan tieto, jonka avulla pystytään tekemään käytännöllisiä ratkaisuja ja selviytymään ongelmatilanteista. Toki meillä pitää olla tarpeeksi tietoa, jotta pystymme hahmottamaan kulttuuriamme, elämismaailmaamme ja vaikkapa hakemaan tietoa – ilman sitä olisimme hukassa.

Yksilön sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät, kuten arvot ja normit, määrittelevät hänen tiedontarpeitaan. Hultgrenin (2009, 73) ja Schultzin (1975) mukaan elämismaailma on se usein tiedostamaton pohja ja perusta, jossa yksilö suorittaa omia henkilökohtaisia projektejaan. Oppi elämismaailmoista liittyy vahvasti Edmund Husserlin ja Martin Heideggerin filosofiaan, fenomenologiaan, ja siitä kehittyneeseen eksistentiaalisiin. Elämismaailma syntyy vuorovaikutuksesta, se on pohjimmiltaan intersubjektiivinen. Heideggerin keskeisiä käsitteitä olivat olemisen hermeneutiikka ja esimerkiksi elämismaailmat ja ymmärtäminen. Tällöin ymmärtämisellä tarkoitetaan sitä, miten (eksistoiva) yksilö tekee olemassaoloon ja ympäröivää maailmaa itselleen käsitettäväksi, siis tulkitsee omaa todellisuuttaan. Ymmärtäminen on toisaalta suuntautunut tulevaisuuteen (yksilöllisiin projekteihin), toisaalta se on sitoutunut yksilön faktuaalitodellisuuteen. Lisäksi jo tulkittu yksilöllinen todellisuus, yksilön maailma, suhteutuu jatkuvasti maailmassa olemisen ymmärtämiseen. Maailmalla Heidegger ei tarkoita ainoastaan ulkoista todellisuutta. Siihen kuuluu se kokonaisuus, jossa yksilö on, ja lisäksi myös se ymmärrys, jonka avulla hän sekä paljastaa itselleen että käsittelee tätä koko ajan päälle vyöryvää kokonaisuutta (Ödman 1988, 17). Yksilö siis sekä tulkitsee olemistaan että luo itselleen projekteja äärellisen olemassaolonsa puitteissa, mutta sekä tulkintaa että projekteja rajoittaa hänen ymmärryksensä ja faktuaalinen todellisuus.

Tiedon tarpeella, kuten myös tiedon kiinnostavuuden ja luotettavuuden arvioinnilla, on siis sosiaalinen perustansa. Hultgrenin mukaan (55) se, miten nuoret etsiessään ja suunnitellessaan jatkokoulutuspaikkoja kokevat saamansa tiedon olevan luotettavaa, on tiiviisti yhteydessä heidän omaan näkemykseensä asemastaan siinä elämismaailmassa, jossa he ovat kiinnittyneitä erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin (ja rooleihin), joista koulunsa päättävä ja urapolkua hakeva minä on vain yksi.

Tiedonlähteet ja -kanavat

Aikaisemmin tiedonlähde ymmärrettiin dokumentiksi, johon tieto oli tallennettu, olivat kyseessä sitten perinteiset painetut ja elektroniset dokumentit. Mutta myös ketkä tahansa henkilöt ja asiantuntijat voivat toimia tiedonlähteinä. Dokumentit voidaan lukea formaaleiksi tai informaaleiksi tiedonlähteiksi; informaaliset tiedonlähteet ovat usein suullisia ja epämuodollisia tai esimerkiksi sähköposti- tai Twitter- viestejä. (Haasio & Savolainen 2004, 19–20). Formaaliset tiedonlähteet ovat yleensä kaikkien saatavilla, informaaliset lähteen tavoittaminen riippuu käytettävissä olevista verkostoista tai esim. suhteista.

Kanava on organisoitu keino päästä tiedonlähteen äärelle (Ibid, 20). Jos yksittäinen henkilö toimii kanavana, häntä voidaan kutsua tiedonvälittäjäksi. Ovatko nettisivut sitten kanavia vai tiedonlähteitä? Ilmeisesti molempia, pitäähän nettisivu poikkeuksessa sisällään myös suuren määrän linkkejä, kanavia toisiin tiedonlähteisiin.

Esteitä tiedonhankinnassa

Reijo Savolainen luettelee erilaisia tiedonhankinnan tai -saannin esteitä. Joskus ne saattavat olla hyvinkin helposti poistettavia, esimerkiksi aikapula tiedonhankinnan esteenä voi olla voitettavissa paremmalla ajankäytön suunnittelulla. Usein esteet ovat taloudellisia: ei ole varaa tilata kotiin päivälehteä, tai kirjasto ei kykene budjettinsa rajoitusten vuoksi hankkimaan tiettyä materiaalia. (Savolainen 2011, 96) Internetin yhteydessä puhutaan digitaalisesta kuilusta (digital divide), joka on yhteiskunnan toiminnan kan-

nalta huolestuttava tila, varsinkin jos viranomaisten tiedotus ja julkiset palvelut on siirretty Internetiin. Savolainen mainitsee myös erilaisiin tunnelähtöisiä tiedonhankinnan esteitä: joskus asianlaidan tiedusteleminen omalta työtoverilta saatetaan kokea pulmalliseksi, oman riittämättömän osaamisen tunnustaminen ei ole jokaiselle helppo asia. Kollega tai esimies voi olla myös vaikeasti lähestyttävä (Savolainen 2011, 96). Tieto on myös valtaa; sen puuttuminen tai epääminen on vallankäytön väline. Monesti tiedonlähteiden käyttö vaatii erityisosaamista: asiantuntijoille tietokannan pyörittäminen on itsestäänselvyys, ensikäyttäjälle käyttöliittymä usein kryptinen tuttavuus. Myös kieliongelmat ovat usein esteenä, eikä tämä koske vain sitä, että tieteen kieli on yleensä englanti, jota kaikki eivät hallitse. Eri ammattislangit ja kielipelit ovat vaikeita niihin vihkiytymättömille.

Heidi Julien (1999) teki tutkimuksen siitä, mitä esteitä kanadalaiset 14–19 -vuotiaat nuoret kokivat uravaihtoihinsa liittyvän tiedonhaun yhteydessä. Tutkimus osoittaa, että nuoret elävät eräänlaisessa epävarmuuden tilassa: osa heistä (40 %) ei tiennyt, mistä tietoa hakea, ja samansuuruinen joukko katsoi tietoa olevan liikaa ja sen olevan hajanaista. Huomattavaa oli myös se, etteivät nuoret ymmärtäneen pysyvän itsensä vaikuttamaan tulevaisuuteensa rationaalisella päätöksenteolla. Harvinaisen monet nuorista asettivat tarjolla olevan informaation luotettavuuden kyseenalaiseksi (s. 47–48).

Voidaan sanoa, että esteet ovat yleensä voitettavia. Niihin törmäävän tulee kuitenkin olla tarpeeksi motivoitunut opettelemaan tiedonhakua. Frances Hultgrenin tutkimuksessa yksi uravaihtoehtoista tietoa hakenut ryhmä erosi muista juuri siinä suhteessa, että he eivät olleet millään tavalla motivoituneita hankkimaan tietoa kyseisestä aiheesta (Hultgren 2009, 230–241). Ympäristön tulisi myös huomioida tiedonhankintakanavien ja tiedonlähteiden käytettävyyssnäkökannat ja informaatiolukutaidon opetukseen tulisi kiinnittää huomiota.

Arkielämän tiedonhankinta

Arkielämässä tapahtuvalla tiedonhankinnalla on tiivis yhteys yksilön tai ryhmän sosiokulttuuriseen ympäristöön. Tutkijasta riippuen korostetaan joko yhteisön normeja, ympäristön asettamia rooliodotuksia (Elfreda Chatman) tai sosiodemografisia tekijöitä ja yksilön elämäntyyliä (Kirsty Williamson) – tutkimuksessa puhutaankin tiedonhankinnan ympäristöistä (Haasio & Savolainen 2004, 121–123), toisilla tieteenaloilla tämä voitaisiin korvata termillä viitekehys.

Kirsty Williamson korostaa tutkimuksessaan arkielämän tiedonhankinnan sattumanvaraisuutta: Ihmiset ovat pikemminkin tiedon vastaanottajia kuin aktiivisia tiedon hankkijoita (Williamson 1998, 35). Tiedonhankintaan liittyvinä variaabeleina Williamson luettelee yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet, sosioekonomiset olosuhteet, arvot, elämäntyyli tai -tavat ja aineelliset, ympäristöön liittyvät seikat (Ibid.). Sattumanvaraisuus viittaa Heideggeriin ja eksistentialismiin, jonka mukaan yksilö tulkitsee olemistaan ja luo itselleen projekteja äärellisen olemassaolonsa puitteissa, mutta sekä tulkintaa että projekteja rajoittaa sekä hänen ymmärryksensä että faktuaalinen todellisuus. Yksilö valitsee itsensä vapaana ja on valinnoistaan itselleen vastuussa. Jean-Paul Sartren mukaan yksilön elämälle on tunnusomaista kahden eksistentiaalisen kategorian, nimittäin projektin ja realiteetin (faktisiteetin) välinen edestakainen liike (Ödman 1988, 121). Realiteetit, elämisen jokapäiväiset olosuhteet ja käsitykset itsestä ja omasta asemasta, rajoittavat yksilön projekteja, jotka ovat aina suuntautuneet tulevaisuutta kohti. Yksilö voi valita elämän realiteetit projekteikseen, jättää siis aidossa mielessä valitsematta, mikä sekin on valinta, ja siirtää siis tietoisestikin avartavat projektit, paremman ja vapaamman elämän vaihtoehdot, taka-alalle. Voidaan ajatella, että faktuaalinen todellinen, tässä tapauksessa rajoittamaton ja koko ajan paisuva informaatiotulva, vaikeuttaa yksilön tiedonhankintaa ja rationaalista päätöksentekoa ja aikaansaa eräänlaista hallitsematonta ajalehtimistä.

Reijo Savolaisen esittämä tiedonhankinnan malli perustuu puolestaan Pierre Bourdieun habituksen käsitteeseen, joka on laajalle levinnyt ja eri tieteenalojen käyttämä sosiologian peruskäsite (Maton 2008, 49). Bourdieun mukaan ihmisen asema yhteiskunnassa ilmenee eri toimintakentillä, joita ovat esim. talous, politiikka ja kulttuuri (Haasio & Savolainen 2004, 124). Yksilöt pyrkivät jatkuvasti vahvistamaan näil-

lä toimintakentillä rooleihinsa liittyviä arvokkaiksi koettuja ominaisuuksia, joita voidaan myös kutsua eräänlaisiksi pääomiksi. Bourdieun mukaan yksilön toimintaa ja valintoja ohjaavat suurelta osalta habitukset, tiedostamattomasti omaksutut periaatteet; habitus on siis eräänlainen jäsentävä rakenne, ole-massaolon tapa ja taipumus, joka johtaa tietynlaiseen toimintaan (Maton 2008, 50).

Savolainen johtaa Bourdieun habitus-teoriasta neljä erilaista elämönhallinnan kategoriala (optimistis-kognitiivinen, pessimistis-kognitiivinen, defensiivis-affektiivinen, pessimistis-affektiivinen), joiden piirissä yksilö ennakoii ja toimii esimerkiksi arkipäivän ongelmaratkaisutilanteissa ja niihin liittyvässä tiedonhan-kinnassa (Haasio & Savolainen 2004, 126–128). Kaksi ensimmäistä kategoriala näyttäisi tuottavan aktiivista tiedonhankintaa, jälkimmäiset liittyvät sen sijaan jo nimiensä perusteella passiiviseen tiedonhan-kintaan ja pessimismiin suhteessa oman elämän rakentamiseen. Savolainen tutki eri ammattiryhmän edustajia – teollisuustyöntekijöitä ja opettajia – ja vertasi näiden ryhmien tiedonhankintakäyttäytymistä: opettajat olivat tässä suhteessa aktiivisempia, heillä oli käytössään suurempi määrä tiedonlähteitä, laa-jemmat kontaktiverkot ja myös enemmän oma-aloitteisuutta (Ibid, 132–133). Sosiaalisella asemalla, roo-leilla ja viime kädessä habituksella näyttää olevan vaikutusta siihen, miten ja minkälaista tietoa yksilö hakee ja hankkii.

Nuoret valintojen ääressä

Frances Hultgren perustaa tutkimuksensa fenomenologis-eksistentiaaliseen traditioon ja käyttää teo-reettisena viitekehyksenään Alfred Schutzin teoriaa elämismaailmoista. Schutzia (1899–1959) on yleensä pidetty Edmund Husserlin työn jatkajista sinä, joka pyrki ensimmäisenä yhdistämään fenomenologian sosiologiaan. Ottaessaan tutkimuksensa lähtökohdaksi Schutzin tulkinnan elämismaailmasta – käytän-nön maailmasta, jossa yksilö toimii ja jossa merkityksiä syntyy jatkuvan toiminnan tuloksena (Hultgren t, 10) – hän asettaa teoreettisen viitekehyksensä filosofiselle metatasolle ja nousee pelkän sosiologisen teorianmuodostuksen yläpuolelle. Elämismaailma on jokaiselle oma ja yksityinen; se muodostuu yksilön kokemuksista ja tietovarannosta mutta on myös vuorovaikutuksen ja jaettujen kokemusten luomus. Elämismaailmalle on tunnusomaista naiivi ja luonnollinen suhtautumisemme meitä ympäröivään maailmaan, se miten otamme maailmaa koskevat havainnot ja kokemukset annettuina ja miten katsomme itse voivamme vaikuttaa meitä ympäröivään todellisuuteen, maailman menoon. (Ibid)

Hultgrenin mukaan habitus-käsite auttaa puolestaan ymmärtämään elämismaailman käsitettä eli sitä, miten yksilöt muodostavat erilaisilla sosiaalisilla ja kulttuurisilla areenoilla heille tunnusomaisia taipu-muksia, elämäntyyliä, normeja, arvoja ja käyttäytymismalleja (Ibid, 266).

Hultgren haastatteli aikuisuuden kynnyksellä olevia ruotsalaisia toisella asteella (lukio) olevia nuoria ha-luten selvittää, miten he suhtautuvat opiskeluun ja uravalintoihin liittyvään tiedonhakuun. Lähtökohdana oli selvittää, a) mitä taktiikoita nuoret käyttivät tiedonhaussa, b) miten heidän identiteettinsä heijas-tuu heidän tiedonhakuja koskevissa kertomuksissaan ja c) miten nämä kertomukset ovat ymmärrettäviä suhteessa yhteiskunnalliseen koulutusta ja työtä käsittelevään diskurssiin. Hultgren haastatteli (puoli-strukturoitu teemahaastattelu) kahteen kertaan 21:tä lukionsa lopettavaa opiskelijaa menetelmänään fenomenologinen narratiivinen analyysi.

Hultgren selvitti myös, miten opiskelijat suhtautuivat opinto-ohjaukseen. Näkökannoista löytyi tietenkin sekä positiivisia että negatiivisia mielipiteitä. Osa katsoi, että opinto-ohjaus oli tarkoitettu niille, joilla oli uhkana huono todistus ja jotka eivät tiedä, miten opiskelu- ja työuratietoa on saatavilla. Katsottiin myös, että opinto-ohjaajat vain toistavat sitä tietoa, joka on jo olemassa. Yksi vastaus oli, että jos jo tietää, mi-tä haluaa, ei tarvitse opinto-ohjausta. Positiivisesti suhtautuvat katsoivat, että opinto-ohjaus tarjoaa yksilöllistä tukea ja neuvoa itsenäiselle päätöksenteolle tai että siitä oli eniten hyötyä, jos opiskelija jo tie-tää, mihin haluaa, tarvitte neuvoja siihen, miten jatkokoulutuspaikkaa haetaan (Ibid. 118–121).

Hultgren löysi neljä erilaista näkökantaa nuorten tiedonhankintaan. Osa nuorista suhtautuu tiedonha-kuun puhtaasti välineellisesti: he etsivät tietoa, joka yhdistäisi heidän koulutuspaikkaintressinsä ja tule-

vaisuuden työmarkkinat. Toinen ryhmä pyrki etsimään polkuja määrättyihin ammatteihin ja orientoitumaan niihin paremmin tiedonhankinnan kautta. Kolmas ryhmä ei kokenut tiedonhakua tarpeelliseksi tai ajankohtaiseksi: he halusivat antaa itselleen aikaa hankkiakseen käytännöllistä tietoa koulun ulkopuolisesta maailmasta. Ryhmä, jolla oli usein negatiivisia kokemuksia opiskelustaan ja lukiosta, koki tiedonhankinnan uhkaavana ja pelottavana, koska se voi vahvistaa entisestään heidän haavoittuneisuuttaan.

Ensimmäisessä kategoriassa tiedonhaku kohdistui sekä yliopistojen tuottamaan materiaaliin (esitteet, websivut), työmarkkinoita koskeviin tilastoihin, ammatinvalinnan- ja opinto-ohjaajiin ja opettajiin sekä yliopistossa jo oleviin vaikuttajiin (tutut, ystävät) että myös perheenjäseniin (Ibid, 133–134). Toinen ryhmä halusi syvempää ammatteja koskevaa tietoa ja suuntautui enemmän käytännön tiedonlähteisiin: he hakivat tietoa yliopistoista ja korkeakouluista koulutusohjelma- ja opintojaksotasolla. Ammattitietoa haettiin suoraan ammatinharjoittajilta ja asiantuntijoilta. Opettajilta ja opinto-ohjaajilta odotettiin eri ammatteihin liittyvää asiantuntijatietoa ja ystäviä ja tuttuja lähestyttiin, jos he olivat jo jossakin ammatissa tai koulutusohjelmassa. Perheenjäseniltä vaadittiin myös ammattiin liittyvää informaatiota, jos sitä oli olemassa (Ibid, 148). Kolmas ryhmä – potentiaaliset välivuoden pitäjät – luotti suoriin omiin kokemuksiin, omaan perheeseen ja ystäviin, haki tietoa ulkomaisista opiskelupaikoista ja matkustamisesta yleensä netistä mutta myös niiltä, jotka olivat tai joilla oli kokemusta esim. reppumatkustamisesta. He olivat yleensä kiinnostuneimpia yliopistojen suppeammista opintokokonaisuuksista ja lyhytkursseista ja yleisen tason urasuunnittelusta (Ibid, 161). Viimeisen, tiedonhakua välttelevän, ryhmän jäsenet saattoivat perustella passiivisuuttaan sillä, että urasuunnittelu ei ollut nyt ajankohtaista, ja se saattaisi olla aktuaalia myöhemmässä vaiheessa. Osa tähän ryhmään kuuluvista oli yksinkertaisesti valinnut väärän linjan lukiossa, ja he kokivat turhautuneisuutta. Yleensä tältä ryhmältä puuttui tiedonhakuun tarvittava motivaatio (Ibid, 185).

Tiedonhankintamallit näyttävät olevan selvästi ongelmalähtöisiä: niiltä, joilla oli selvä päämäärä, näytti löytyvän myös motivaatiota ja keinoja rationaaliseen tiedonhakuun. Motivaation puute aikaansai välinpitämättömyyttä tiedonhankinnan suhteen, eikä tulevaisuus näyttänyt olevan omissa käsissä. Motivointuneet opiskelijat, joilla oli selvät suunnitelmat ja päämäärät, käyttivät runsaasti formaaleja tiedonlähteitä. Välivuodesta haaveilevat luottivat informaaleihin tiedonlähteisiin. Nämä erot olivat selvästi nähtävissä myös yksittäisten haastateltavien informaatiohorisonteissa; merkittävää oli se, että nämä horisontit olivat jatkuvassa muutoksessa ja myös hyvin toisistaan poikkeavia – niin kuin yksilölliset elämisaailmat. Valintoihin liittyvä käytettävissä oleva tieto – ja se tieto, mikä tästä massasta valittiin – oli jo informaation suuresta määrästä johtuen koko ajan liikkeessä. Samanlaista urapolkua suunnitteleva siis helposti perusteli valintansa hyvinkin erilaisilla argumenteilla.

Lähteet

Derr, Richard (1983) A conceptual analysis of information need. *Information Processing and management* 19 (5), s. 273–278.

Haasio, Ari & Reijo Savolainen (2004). *Tiedonhankintatutkimuksen perusteet*. Helsinki: BTJ.

Hultgren, Frances (2009) *Approaching the future. A study of Swedish school leavers' information related activities*. Borås: Publiceringsförening VALFRID.

Julien, Heidi E. (1999) Barriers to adolescents' information seeking for career decision making. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*; Jan 1999; 50, 1; s. 38–48.

Maton, Karl (2008) *Habitus*. Teoksessa Grenfell, Michael (toim). *Pierre Bourdieu: Key Concepts*. Durham, GBR: Acumen, s. 49–66.

- Niiniluoto, Ilkka (1996) *Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Filosofinen käsiteanalyysi*. Helsinki: Hallinnon kehittämiskeskus; Edita.
- Savolainen, Reijo (2011) *Tiedonhankintatutkimuksen lähtökohtia*. Teoksessa *Ote informaatiosta* (toim. Sami Serola). Helsinki: Avain, s. 75–115.
- Schutz, Alfred (1975) "Some structures of the life-world". Teoksessa I. Schutz (toim.) *Collected papers III: studies in phenomenological philosophy*. The Hague: Martinus Nijhoff, s. 116–132.
- Williamson, Kirsty (1998) *Discovered by change. The role of incidental information acquisition in an ecological model of information use*. *Library & Information Science Research*, 20 (1), s. 23–40.
- Ödman, Per-Johan (1988) *Tolkning förståelse vetande*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag.